

Олена ПТАЩЕНКО,
д-р екон. наук, професор, професорка кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнський національний університет
ORCID 0000-0002-2413-7648
helenavaleriya@gmail.com

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА КОМПЛАЄНС У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Актуальність. В умовах сучасного стрімкого технологічного прогресу цифрова трансформація стала невід’ємною складовою розвитку фінансового сектору. Інтеграція новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, змінює не лише бізнес-моделі фінансових установ, але й підходи до управління ризиками, забезпечення прозорості та дотримання регуляторних вимог. Саме тому можливо зауважити, що комплаєнс, як система контролю за відповідністю діяльності компанії чинному законодавству, нормативним актам та внутрішнім політикам, переживає суттєву трансформацію під цифровим впливом.

Застосування інструментів штучного інтелекту у сфері комплаєнсу дає змогу автоматизувати звичайні повсякденні процеси, підвищити точність виявлення хибних або «підозрілих» операцій, знизити витрати на аудит і забезпечити більш ефективне реагування на регуляторні зміни. Також слід наголосити, що цифровізація висуває нові вимоги до кібербезпеки, етичності використання даних та взаємодії людини з алгоритмами, що породжує нові виклики для комплаєнс-функції.

Результати дослідження. Фінансова сфера сьогодні є однією з ключових складових економіки, що забезпечує стабільність, функціонування та зростання національного господарства. У сучасних умовах вона перебуває в стані глибоких структурних змін, викликаних як внутрішніми, так і зовнішніми чинникам до яких можливо віднести: цифровізацію, глобалізацію, посилення регуляторних вимог, розвиток фінансових технологій, зростання ролі штучного інтелекту, а також соціально-економічні та політичні виклики.

Трансформаційні процеси змінюють підходи до організації фінансової діяльності, функціонування банківських установ, небанківських фінансових організацій, ринків капіталу та страхових компаній. При цьому виникає необхідність в адаптації інституційної структури фінансової системи до нових реалій, підвищення її стійкості до кризових явищ та забезпечення прозорості, безпеки й доступності фінансових послуг.

Саме тому визначимо особливості трансформації фінансової сфери в умовах цифрового впливу та штучного інтелекту (табл. 1).

Таблиця 1 – Особливості трансформації фінансової сфери в умовах цифрового впливу та штучного інтелекту

Особливість	Характеристика
Автоматизація та оптимізація фінансових процесів	Цифрові інструменти дозволяють фінансовим установам автоматизувати операційну діяльність від відкриття рахунків до обробки платежів і управління ризиками
Розвиток фінансових технологій	FinTech-компанії стають серйозними конкурентами традиційним банкам, пропонуючи споживачам зручніші, швидші та часто дешевші фінансові послуги. Мобільні банківські додатки, онлайн-страхування, P2P-кредитування, електронні гаманці все це стало результатом цифрового впливу
Зміна формату взаємодії з клієнтами	Цифрова трансформація фінансової сфери змінює поведінку споживачів, які очікують миттєвого доступу до послуг через смартфон, цілодобової підтримки, персоналізованих пропозицій
Еволюція регуляторного середовища	З'являється новий клас технологій (RegTech), що використовуються для автоматизації дотримання нормативних вимог, управління ризиками, протидії відмиванню коштів (AML) та звітності. Регулятори також впроваджують концепції «пісочниць» (regulatory sandboxes), де фінансові інновації можуть тестуватись без ризику порушення законодавства
Інклюзія та доступність фінансових послуг	Цифрові технології значно розширюють доступ до фінансових послуг для населення, яке раніше було виключене з формального фінансового сектору

Джерело: представлено автором з урахуванням [1-8]

Цифрова трансформація кардинально змінює фінансову сферу, роблячи її більш гнучкою, клієнтоорієнтованою, технологічною та відкритою до інновацій. При цьому цей процес вимагає від учасників ринку нових компетенцій, від регуляторів - адаптивності, а від суспільства - розуміння як переваг, так і ризиків, пов'язаних із цифровим середовищем. Саме баланс між технологічним прогресом і відповідальним регулюванням визначатиме майбутню стабільність і конкурентоспроможність фінансового сектору.

Спираючись на зазначене вище, зауважимо, що цифрова трансформація охоплює всі ключові процеси: від внутрішніх операцій до взаємодії з клієнтами. Особливу увагу сьогодні привертає роль комплаєнсу як системи дотримання норм, стандартів і регуляторних вимог, яка в умовах цифровізації стикається з новими викликами.

Під впливом штучного інтелекту та загального цифрового впливу змінюється парадигма фінансового комплаєнсу. Якщо в традиційній його моделі була переважно ручна перевірка даних, пост-фактум аналіз транзакцій, лінійне регламентування, що

виявило недостатньо ефективним в умовах: зростання обсягів транзакцій; швидкості цифрових операцій; ускладнення схем фінансового шахрайства; зростання кіберризиків. Саме тому цифрова трансформація змінює не лише технологічний, а й організаційний підхід до комплаєнсу, а саме, з реактивного на проактивний, аналітичний та інтегрований.

Зауважимо також, що штучний інтелект відкриває нові можливості для комплаєнс-функції у фінансовому секторі (табл. 2).

Таблиця 2 – Штучний інтелект в контексті надання нових можливостей фінансовому комплаєнсу

Аспект	Характеристика
Аналіз великих даних	здатен обробляти мільйони транзакцій у режимі реального часу, виявляючи нетипові або підозрілі дії
Машинне навчання	використовується для прогнозування порушень або визначення ризикових профілів клієнтів
NLP (Natural Language Processing)	автоматизація обробки нормативних актів, виявлення ключових змін у законодавстві, моніторинг документів
Роботизовані комплаєнс-системи	платформи, що інтегруються з банківськими системами й автоматично забезпечують відповідність вимогам регуляторів

Джерело: систематизовано автором автором

Цифрова трансформація вимагає адаптації не лише від фінансових установ, а й від регуляторів. Серед ключових змін:

- перехід до динамічного комплаєнсу з використанням API-регулювання;
- формування регуляторних «пісочниць» (sandbox) для тестування інновацій;
- розвиток принципово-орієнтованого підходу замість жорсткого контролю;
- забезпечення цифрової етики, зокрема прозорості алгоритмів ШІ та недискримінаційного використання даних.

Окрім можливостей та позитивних ефектів необхідно зазначити, що цифровізація комплаєнсу породжує нові виклики:

- ризик помилок алгоритмів або їх упередженості;
- відсутність єдиних стандартів у використанні штучного інтелекту у сфері регулювання;
- кібербезпека;
- дефіцит кваліфікованих кадрів, здатних працювати на перетині фінансів, права та цифрових технологій.

Так штучний інтелект і цифрові інструменти трансформують підхід до комплаєнсу у фінансовому секторі дозволяючи бути йому швидшим, точнішим та адаптивнішим. Проте

для забезпечення надійності таких систем потрібна стратегічна синергія технологічного розвитку, етичного регулювання й людського контролю. У найближчі роки саме інтеграція комплаєнсу, аналітики та штучного інтелекту стане визначальним чинником сталого розвитку фінансових установ у цифрову епоху.

Висновки. Отже, в результаті дослідження впливу цифрової трансформації та штучного інтелекту на комплаєнс у фінансовій сфері можна зробити низку узагальнюючих висновків:

- цифрова трансформація змінює природу комплаєнсу, перетворюючи його з переважно реактивної функції на проактивний інструмент управління ризиками. Використання цифрових технологій забезпечує підвищену ефективність контролю, моніторингу та звітності, що є критично важливим в умовах посилення регуляторного тиску;

- штучний інтелект відіграє дедалі важливішу роль у забезпеченні комплаєнс-функцій, зокрема у сфері протидії фінансовому шахрайству, боротьби з відмиванням коштів, моніторингу транзакцій та автоматичного виявлення аномалій. Алгоритми машинного навчання дозволяють не лише ідентифікувати ризикові операції, а й прогнозувати потенційні порушення, що забезпечує вищу точність і швидкість реагування;

- впровадження цифрових рішень у комплаєнс-системи дозволяє фінансовим установам знизити операційні витрати, мінімізувати людський фактор, пришвидшити адаптацію до змін у регуляторному середовищі, а також покращити взаємодію з регуляторами завдяки автоматизованій генерації звітності;

- фінансові установи мають адаптувати свої стратегії комплаєнсу, поєднуючи інноваційні технології з етичними, правовими та організаційними підходами. Це передбачає створення інтегрованих платформ комплаєнсу, впровадження регуляторних технологій та формування міждисциплінарних команд, здатних працювати на перетині права, технологій і бізнесу;

- успішна цифрова трансформація комплаєнсу потребує системного підходу: розробки відповідної нормативної бази, інвестування в інфраструктуру даних, стандартизації IT-рішень, підвищення фінансової та цифрової грамотності персоналу. Державні органи, у свою чергу, мають забезпечити баланс між інноваціями та регуляторною стабільністю;

- перспективи подальшого розвитку цифрового комплаєнсу пов'язані із широким впровадженням автоматизації, аналітики великих даних, блокчейн-рішень, а також

використанням генеративного штучного інтелекту, зокрема для аналізу нормативних змін, підготовки внутрішньої документації та оцінки ризиків.

Також слід підкреслити, що цифровізація комплаєнсу породжує нові виклики та ризики, серед яких:

- зростаюча залежність від технологій і необхідність контролю за їх етичним використанням;
- ризики кібербезпеки та витоку конфіденційної інформації;
- обмежена прозорість алгоритмів («чорний ящик» ШІ), що ускладнює аудит і доведення відповідності;
- необхідність постійного оновлення технічних знань серед комплаєнс-фахівців.

Висновки. Таким чином, спираючись, а зазначене вище підкреслимо, що цифрова трансформація та штучний інтелект не лише оптимізують процеси комплаєнсу у фінансовій сфері, але й кардинально змінюють саму його філософію від формального дотримання норм до динамічного, аналітично обґрунтованого підходу до управління регуляторними ризиками. Успішна інтеграція цих технологій у комплаєнс-практики може стати визначальним чинником конкурентоспроможності фінансових установ у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Десятнюк О.М., Птащенко О.В. Управління ризиками в цифровій економіці: фінансова безпека та трансформаційні зміни. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. 2(14), 238-247. <https://doi.org/10.32750/2024-0223> URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/338>
2. Desyatnyuk O., Ptashchenko O. (2024) Impact of Digitalization on Financial Systems and Services. *14th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*. (19-21 September 2024). Ceske Budejovice, Czech Republic. P. 334-337. DOI: [10.1109/ACIT62333.2024.10712540](https://doi.org/10.1109/ACIT62333.2024.10712540)
3. Десятнюк О.М., Птащенко О.В. Вплив цифрових трансформацій на забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізації. *Світ фінансів*. 2024. №4 (81). С. 157-166. DOI: 10.35774/SF2024.04.157. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1754>
4. Десятнюк О., Крисоватий А., Птащенко О. Розвиток фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, № 6(17), 2023. С.28-37. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.6.3. URL: <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2024/03/6-2023-3.pdf>

5. Desyatnyuk, O., & Ptashchenko, O. (2025). Digital Technologies In Advancing The Green Economy Opportunities For Global Business And Financial Stability. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11(1), 78-85. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-78-85>
6. Volynets, V., Sysoiev, D., Kotsur, A., Murenets, I. And Kyrylenko, S. (2024). Enhancing the efficiency of e-commerce through digital technologies: Economic and legal aspects. *Edelweiss Applied Science and Technology*. Vol. 8. No. 6, pp. 3343–3350. DOI: 10.55214/25768484.v8i6.2714
7. Кириленко С.В. Інноваційний розвиток бізнес-структур в умовах цифрової економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, № 5(22), 2024. С.43-51, DOI: 10.30857/2786-5398.2024.5.4, <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2025/03/5-2024-4.pdf>
8. Shlapak A., Ivashchenko O., Vasylevska H., Kyrylenko S., Purei Ye. (2024) Utilising Financial Analysis to Improve Business Management: Trend Analysis and Decision-Making Process Optimisation. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 22 (2): 100356-100365. <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2024-22.2.00782>, https://pjlss.edu.pk/pdf_files/2024_2/100356-100365.pdf